

Cristina Mas Andreu
Palestina des de dins

arapausa

Primera edició: març del 2025

© Dels textos: Cristina Mas Andreu, 2025

© D'aquesta edició:
Ara Llibres
Carrer del Perú, 186
08020 - Barcelona
www.aralibres.cat

Direcció editorial: Joan Carles Girbés
Edició: Gerard Espelt
Edició de taula i producció: Mar Meruelo
Disseny de coberta: Marc Cubillas
Correcció: Moelmo i Gemma Garrigosa
Maquetació: Moelmo
Impressió: Romanyà Valls

ISBN: 978-84-1173-133-1
Dipòsit legal: B 3098-2025

Tots els drets reservats als titulars del *copyright*.

*Per al Josep Lluís, per ser-hi sempre
Per als periodistes de Gaza, amb admiració*

Taula

INTRODUCCIÓ	11
1. 100 ANYS DE COLONITZACIÓ I RESISTÈNCIES	15
2. LA FRACTURA DE LA SOCIETAT ISRAELIANA	61
3. EL 7 D'OCTUBRE. UN PUNT D'INFLEXIÓ	93
4. EL GENOCIDI DE GAZA	119
5. CISJORDÀNIA, UNA OLLA A PRESSIÓ	151
6. AMB LLICÈNCIA PER MATAR	185
PUNT I SEGUIT	201
EPÍLEG d'Eugeni García Gascón	207
AGRAÏMENTS	211
CRONOLOGIA	213
FILMOGRAFIA	227
LECTURES RECOMANADES	231

INTRODUCCIÓ

Aquest llibre pretén ser una introducció a un tema que sovint es vol presentar com si fos molt complicat i que en realitat no ho és tant. No es tracta d'un conflicte ancestral, ni d'una història sense final possible. És una història relativament curta. Una història d'opressió i de resistència. Una història que s'acabarà, perquè les històries d'opressió i de resistència no duren mai per sempre. Una història que trobareu explicada a través de veus com la d'Abu Hamad, un pastor de la vall del Jordà; Mohamad Shalabi, un pintor de Jenín; Halima Ibrahim, una mestressa de casa de 92 anys de Nablús; Ziad Amali, un polític de Ramal·lah, o Lea Tsemel, una veterana advocada israeliana que defensa els palestins als tribunals.

El genocidi a Gaza ha fet que ara molta gent s'interessi, a casa nostra i arreu del món, per la qüestió palestina. Un tema que feia dues dècades que estava pràcticament soterrat. Les generacions joves, nascudes en el tombant de segle, s'hi apropen per primer cop. Les més grans, que recorden la primera Intifada o l'encaixada de Yasser Arafat amb Yitzhak Rabin sota els auspicis de Clinton, estan descobrint que Israel no és, com ens havien dit, el bastió de la democràcia al Pròxim Orient ni un país disposat a

conviure pacíficament amb els seus veïns a la regió. He escrit aquest llibre amb la voluntat de respondre a les preguntes d'uns i altres. O, més ben dit, de donar algunes eines perquè cadascú construeixi les seves pròpies respostes.

Aquesta és la meva mirada, que és una mirada compromesa en la denúncia de l'opressió i el colonialisme. El compromís no està renyit amb el rigor, més aviat al contrari. De fet, els millors treballs periodístics (també els artístics, acadèmics o científics) són obra d'autors i autores compromesos. I només quan el seu compromís és amb els oprimits se'ls acusa de ser esbiaixats. És també una invitació a descolonitzar la mirada sobre Palestina, en un esforç de desfer-nos de clixés i de llegir el que està passant sense un prisma criminalitzador, racista ni tampoc paternalista.

La meva és una mirada externa: no hi he viscut mai, a Palestina, però hi he viatjat uns quants cops des de l'any 2002. El darrer en una visita de set setmanes, entre l'octubre i el novembre de 2024, per tornar a copsar Palestina des de dins. Un viatge que em va permetre recollir veus silenciades: confio haver estat capaç de transmetre-les en tota la seva profunditat. Escolteu-les pensant que no tenen per què parlar per complaure les orelles europees blanques.

Aquesta història tampoc és llunyana ni aliena. El que passa a Palestina no es decideix només a Palestina. Es decideix també als despatxos de les cancelleries europees i dels Estats Units. No en són només espectadors. No són només còmplices per omisió. Han fet possible el genocidi: l'han armat, l'han finançat i l'han legitimat. En són cooperadors necessaris. De fet, l'origen d'aquesta història s'ha de buscar a Europa, que va ser el bressol de l'antisemitisme i del sionisme, una versió particular del colonialisme i el supremacisme europeus.

El món d'avui s'ha encongit, tot està connectat, però en aquest cas les implicacions són directíssimes, per molt que sigui més

fàcil mirar cap a l'altra banda per embolcallar-se en una falsa manta de seguretat. El que està passant a Palestina no deixa ser el reflex de les contradiccions d'un món que s'embruteix, on la barbàrie (que sembla que a Gaza ja hem normalitzat) treu el nas. És ingenu esperar que les conseqüències d'una guerra d'extermini en un racó tan petit com el Mediterrani no ens afectin. Ens afecten en l'economia i en la deriva militarista. Perquè Israel és una maquinària de guerra i vigilància que exporta arreu la seva tecnologia amb la garantia d'haver estat provada en combat contra el poble palestí. Perquè la ultradreta mundial —des de Meloni i Orban fins a Milei i Trump— aplaudeix Netanyahu. Perquè països com França, Alemanya, Holanda, el Regne Unit o els Estats Units han enviat la policia o l'exèrcit a dissoldre manifestacions i acampades universitàries en solidaritat amb Palestina. Unes manifestacions i unes acampades en què participava una nova generació arrelada de joves palestins que no ha oblidat ni està disposada a callar, amb molts joves jueus que no estan disposats a permetre que Israel cometi un altre genocidi en nom seu.

El llibre està endreçat cronològicament. Aquesta història no va començar amb els atacs palestins del 7 d'octubre de 2023. Així que, en primer lloc, trobareu una breu introducció històrica que es complementa amb una cronologia bàsica i una selecció de llibres, pel·lícules i documentals al final del llibre que poden resultar útils per continuar aprofundint en el tema. Al segon capítol explico el que he vist de la societat israeliana i al quart, les meves impressions de Cisjordània en aquest darrer viatge. El tercer capítol ha estat per a mi el més difícil d'escriure, perquè no he pogut anar a Gaza, pel veto d'Israel a la premsa internacional independent. Només he pogut treballar amb entrevistes telefòniques i informes d'organitzacions sobre el terreny. Conec bé Gaza i ara mateix no me la puc imaginar.

Aquest llibre parla d'una història viva. L'he escrit entre el primer aniversari de la guerra de Gaza, la sorprenent caiguda del règim d'Al-Assad a Síria i la signatura d'un fràgil alto el foc entre Hamas i Israel. Tot plegat mentre Trump iniciava el seu segon mandat carregat d'incerteses.

El llibre també neix de la frustració de veure des de lluny la destrucció de la Franja. I de veure com els col·legues periodistes locals moren l'un rere l'altre intentant explicar un genocidi al món. Ho van denunciar en una esgarrifosa roda de premsa el 8 de gener de 2025; periodistes palestins de diferents mitjans es van reunir espontàniament davant d'un hospital de Gaza i van explicar-ho davant les càmeres: «Hem estat informant sobre aquest genocidi sense descans i exhaustivament. De fet, és un genocidi en contra nostre, que l'hem documentat des de tendes de campanya. Ens heu vist plorar pels nostres éssers estimats, pels nostres companys, amics i familiars. Heu vist com ens mataven de totes les maneres possibles. Hem estat sacrificats, incinerats, esquarterats, esqueixats, i ara ens estem morint de fred. De quantes maneres més ens heu de veure morir per què reaccioneu i actueu per aturar aquest infern? No tenim paraules per descriure el que ens està passant: heu vist com el cos se'ns ha apriat i esgotat, i que tot i això no hem parat mai de treballar. De fet, les armilles de premsa, les que ens identifiquen com a periodistes, ara ens marquen com a objectiu. Potser si fóssim ucraïnesos o tinguéssim els cabells rossos i els ulls blaus, el món s'enrabiaria i cridaria a favor nostre. Però com que som palestins només tenim un dret: el dret de morir o de ser mutilats. Ha passat un any i mig, volem que us alceu al nostre costat. Perquè som com qualsevol altre periodista del món; no importen l'origen, el color o la raça. El periodisme no és un crim». El món ha fallat a la gent de Gaza, i el periodisme també.

1. 100 anys de colonització i resistències

Halima Ibrahim té 90 anys, però no ha perdut la memòria. Em rep a casa seva al camp de refugiats d'Askar de Nablús, una petita habitació amb un llit, un sofà i una nevera. A les parets, retrats dels seus pares, d'ella i del seu nebot mort a mans de soldats israelians a la primera Intifada. No va tenir fills i en tenen cura el seu germà i molts joves del camp que l'adoren. Surt poc de casa perquè fa uns anys es va trencar el fèmur, però no perd pistonada del que està passant: quan arribem, abaixa el volum del televisor, on seguia, a tot drap per la seva sordesa, la crònica del corresponsal d'Al-Jazeera a Beirut.

L'anciana va néixer el 1934 a Yazur, un poble d'uns quatre mil habitants conegut pel cultiu de cítrics, a tocar de Jafa, l'actual Tel-Aviv. Recita les varietats de taronges que s'exportaven des d'aquelles terres a molts països de la regió i també a Europa: clementina, mandalina, francesa, valenciana... Ella era la gran d'una família de nou germans i només va anar un dia a l'escola. En aquella època, Palestina era un protectorat britànic i les escoles estaven a càrrec de professors anglesos. «El primer dia del curs, estàvem totes assegudes cadascú al seu pupitre i una noia va arribar tard: el mestre li va clavar un cop de vara. Em vaig es-

pantar tant que vaig saltar per la finestra i ja no hi vaig tornar mai més», diu amb una rialla.

La seva infantesa va transcórrer entre tarongers, sota el mandat britànic que havia començat després de la derrota de l'Imperi otomà a la Primera Guerra Mundial. Des de l'inici, la nova potència colonial havia deixat clara la seva intenció de convertir Palestina en la «llar nacional» dels jueus, com ho va prometre el 1917 Lord Balfour, aleshores ministre d'Exteriors, en la famosa carta enviada a Lionel Walter Rothschild, un banquer que dirigia el moviment sionista a la Gran Bretanya.

Quan van començar els primers atacs de les milícies sionistes, el pare de la Halima no volia marxar de casa. L'11 de desembre de 1947 un cotxe va travessar el poble a tota velocitat i va llançar bombes contra una barberia i un cafè. Al cap d'una setmana van tornar, aquest cop vestits amb uniformes de soldats britànics, i van llançar bombes en un altre cafè, on van matar sis persones. Els atacs van continuar: «Les milícies venien cada nit i disparaven contra la gent i les cases, alguns cops juntament amb soldats britànics. Van destruir moltes cases i una fàbrica de gel: a un home li van tallar les dues cames i una mà», recorda. Però el seu pare encara es resistia a fugir de casa seva, fins que van arribar les notícies d'una massacre en un poblet del costat, Al Kheriya: els sionistes havien matat una família de 35 persones. «Només va sobreviure una àvia, que es va amagar en un estable: va ser ella qui ho va explicar. Aleshores el pare ens va dir que ens n'havíem d'anar», recorda l'anciana.

El novembre de 1947 l'ONU havia aprovat una resolució per dividir Palestina entre un estat jueu (54 % del territori) i un estat àrab (46 %), que va ser rebutjada pels representants palestins, però que va tenir el suport de les principals potències, inclosos els Estats Units i l'URSS de Joseph Stalin. Els dirigents sionistes no podien perdre el temps: havien d'ocupar el màxim

de territori per al nou estat abans que els britànics es retiressin. Utilitzant una estratègia de terror, les milícies sionistes de la Haganà, Stern i l'Irgun van conquerir i despoblar, entre l'abril i el maig, els dos principals centres urbans palestins, Jafa i Haifa, i els districtes àrabs de Jerusalem Oest.

La família de la Halima va marxar sense endur-se pràcticament res. Ja no hi havia cotxes ni autobusos, i van haver de caminar. «El meu germà petit tenia sis mesos i jo portava una germana a cada mà. Vam estar caminant dos dies, arrossegant les criatures», recorda. La Halima tenia catorze anys. «El pare ens va dir que la guerra només duraria dues setmanes i que després podríem tornar a casa. Es va passar la resta de la seva vida plorant a les nits», diu assenyalant el retrat del pare a la paret. Després d'un periple per diverses localitats, van acabar a Al-Khalil [Hebron, en hebreu], on els van deixar una casa. «La gent ens va portar roba, matalassos..., els restaurants i les fleques preparaven menjar per als refugiats», relata. Encara avui Hebron és coneguda com la ciutat on «ningú se'n va a dormir passant gana». Al cap d'uns anys, la Halima es va casar i va anar a viure al camp de refugiats de Nablús amb el seu home.

Com 750.000 palestins, ella i la seva família ho van perdre tot al que van anomenar la Nakba [catàstrofe en àrab] i gairebé vuitanta anys més tard no han pogut tornar a casa seva. L'Estat d'Israel s'havia fundat sobre la base d'una neteja ètnica. Al cap d'uns anys, la Halima va poder visitar la casa familiar a Yazur, en un viatge organitzat per a refugiats. Va trucar a la porta i s'hi va trobar una família jueva originària de l'Iraq. «Li vaig dir que allò era casa meva». I em va respondre: «Resem perquè tu puguis tornar a aquesta casa i jo pugui tornar a l'Iraq». La Halima es va endur al camp de refugiats unes taronges del jardí i un grapat de terra per a la seva mare.

Els orígens de la qüestió palestina: sionisme, antisemitisme i colonialisme europeu

L'origen d'aquesta història s'ha de buscar molt lluny de casa la Halima: al cor d'Europa. A finals del segle XIX, quan la majoria de jueus del món vivien a l'Imperi rus, els tsars i els terratinents els van perseguir i segregar, i els van concentrar a l'anomenada Zona de Residència (el territori que avui és Lituània, Polònia, Ucraïna i la part occidental de Rússia). Van culpabilitzar les poblacions jueves de la misèria generalitzada i van patrocinar que les torbes de pobres i indigents els massacressin en els anomenats *pogrom* [en rus, devastació]: linxaments col·lectius acompanyats de la destrossa i el saqueig de les seves propietats. Una de les millors descripcions dels pogroms la va deixar Lev Trotski, revolucionari rus d'origen jueu, el 1908:

Quan s'ha de fer un pogrom, tothom ho sap abans: es distribueixen crides, articles odiosos apareixen a l'òrgan oficial. [...] S'escampen rumors sinistres entre les masses ignorants: els jueus es disposen, segons sembla, a caure sobre els ortodoxos; els socialistes han profanat una icona; els estudiants han destrossat un retrat del tsar. [...] Alhora, els preparatius continuen: es redacten llistes de proscripció en què són esmentades les residències i les persones que els bandits han d'atacar en primer lloc; un pla general és elaborat; es fa venir dels suburbis, en una data determinada, els miserables, els famolencs. [...] Protegida per patrulles de soldats, amb un esquadró de cosacs que s'avança a un reconeixement, dirigida per policies i provocadors, acompanyada de mercenaris i vagabunds voluntaris que ensumen el que guanyaran, la banda es precipita per la ciutat en una bogeria d'embriaguesa i sang. El captaire és amo de la situació. [...]. Assassina famílies senceres; ruixa de petroli una casa, la incen-

dia i, amb el garrot, acaba amb els que es llancen al carrer. Els miserables irrompen en un hospici armeni, decapiten ancians, malalts, dones, criatures... No hi ha suplici imaginat per un cervell furiós de vi i de fanatisme que li sigui prohibit. Ho pot tot, i a tot s'hi atreveix... Déu guardi l'emperador! [...] No s'equivoca. És l'autòcrata de tot Rússia i no un altre qui serveix de protector suprem aquesta camorra semigovernamental de bandits i assassins.

Els jueus, com els gitanos i altres minories, s'havien convertit en excel·lents boc expiatoris per al règim tsarista rus: els pogroms eren un fabulós instrument de control social per abocar la desesperació de les masses famolenques contra els qui no n'eren els responsables.

L'Europa Occidental va seguir el mateix camí. A França, l'oficial Alfred Dreyfus va ser acusat el 1894 d'espia per a Alemanya. El cas va obrir la veda a la persecució de les comunitats jueves de classe mitjana, que havien cregut que estaven perfectament assimilades. La majoria dels jueus van fugir de la persecució cap als Estats Units i el Regne Unit, on anhelaven viure en pau i llibertat.

Va ser en aquest context que Theodor Herzl, un periodista austrohongarès d'origen jueu, va fundar el sionisme, un moviment nacionalista que postulava l'existència d'un «poble jueu», basat en un criteri racial, un «poble» que de cap manera podia conviure amb les societats europees ni en cap altre lloc, perquè seria perseguit «pel seu aspecte» allà on anés. El naixement del sionisme no era aliè al seu context polític: una Europa on s'exaltaven els nacionalismes i alhora es glorificaven les expedicions colonials. Herzl i els seus companys creien que l'única solució era crear un estat jueu on refugiar-se de la persecució.

La idea va ser molt polèmica entre els jueus europeus, i no més una minoria va comprar les tesis del sionisme. El Bund, el moviment polític jueu més fort a l'Europa de l'Est, lluitava per un socialisme que abolís les causes estructurals del racisme que patien i defensava que marxar era donar la raó als seus botxins, mentre que a l'Europa Occidental molts immigrants jueus es van unir als emergents moviments socialistes. Més tard, l'Holocaust nazi va assassinar molts dels qui defensaven aquelles idees progressistes.

El sionisme era una forma particular de nacionalisme, perquè no es basava en un territori. On s'hauria d'establir aquell estat només per a jueus? Va ser un debat que va ocupar els primers anys d'aquest moviment. Es va parlar de la Patagònia, d'Uganda..., fins i tot el 1903 els britànics proposaven el fèrtil altiplà de Kènia, que l'imperi volia colonitzar. No es va pensar automàticament en Palestina perquè fos la terra mil·lenària originària del poble jueu ni per arguments bíblics. La religió va ser una cobertura ideològica que es va construir després.

El sionisme era un producte de la seva època: un projecte etnonacionalista com molts dels nacionalismes europeus contemporanis. I era també, com l'Europa del moment, un projecte colonial. Les potències industrials europees necessitaven conquerir matèries primeres i mercats colonitzant Àfrica, Àsia i Amèrica, i l'Estat jueu que somiava Herzl s'inscrivía en la mateixa lògica. Herzl deia que l'Estat dels jueus seria «l'avantguarda de la civilització contra la barbàrie» i es va passar la vida pressionant cancelleries per trobar una potència europea que donés suport diplomàtic, financer i militar al seu pla. L'Europa de Herzl era també la de Leopold II, el rei de Bèlgica que va ordenar perpetrar tota mena d'atrocitats al Congo. O l'Europa de la reina Victòria d'Anglaterra, la colonització francesa d'Al-

gèria, el genocidi alemany de Namíbia i la dominació espanyola del Rif. Una Europa tenyida de supremacisme blanc.

L'elecció de Palestina per convertir-la en l'Estat d'Israel va ser el resultat d'una comunió d'interessos: els del moviment sionista, que volia el seu estat nació, i els de l'imperialisme britànic, que anhelava una base al Pròxim Orient. Palestina no era rica en recursos naturals, però era important per la seva ubicació estratègica per a qualsevol potència que volgués controlar la regió. Era la cruïlla de les rutes comercials que connectaven Àfrica i Àsia amb Europa. Alhora, entregar Palestina a l'Estat jueu servia a les potències europees per desempallegarse del que Herzl havia anomenat el *problema jueu*. El mateix Lord Balfour que el 1917 va prometre Palestina als sionistes, pocs anys abans havia tancat les portes als jueus russos que fugien dels pogroms.

L'Imperi britànic es va convertir en la metròpoli colonial que Herzl no tenia quan va llançar el seu projecte. De fet, la necessitat de suport financer i les aliances amb els imperialismes europeus han continuat sent qüestions clau per al sionisme fins avui.

Palestina sota el mandat britànic

Així doncs, els orígens de l'Estat d'Israel s'han de buscar a Europa, com a resultat de tres factors entrelligats: l'auge de l'antisemitisme, l'aparició del nacionalisme contemporani i el colonialisme modern.

Els primers moviments de resistència a la colonització britànica a Palestina van començar ja als anys vint del segle passat. Izzedin al-Qassam, un carismàtic predicador nascut a Síria que havia treballat de mestre a Haifa, va organitzar una guerrilla de

treballadors i camperols al nord de Palestina per lluitar contra l'ocupació britànica i el sionisme. L'exèrcit britànic el va matar a Jenín el 1935, però va deixar un miler de joves armats que van continuar enfrontant-se als colonitzadors. Hamas es va apropiari del seu nom el 1992 per batejar el seu braç armat.

Samira Khouri va néixer quan va començar aquell primer moviment de resistència. Als 95 anys m'espera a casa seva a Natzaret, una ciutat del nord d'Israel on la població és majoritàriament palestina, una tarda de novembre de 2024. La seva filla està sobresaltada perquè al llarg del dia han sonat les alarmes pels atacs de coets de Hezbollah des del Líban, però ella continua prenent-se el te, asseguda a la seva butaca, immutable. Ja ha viscut moltes guerres i ara no s'espantarà per una explosió. Parla un anglès impecable, fins i tot amb una mica d'accent d'Oxford. Va passar tota la seva escolarització en el sistema del mandat britànic a Natzaret i es va formar com a mestra d'anglès al Women's Training College de Jerusalem.

Recorda que, de ben petita, el seu pare, membre del Partit Comunista Palestí, la va portar a les protestes de la Gran Vaga General de 1936, una de les més llargues de la història: va durar de l'abril a l'octubre. Va ser el primer cop que els palestins es van alçar massivament contra la dominació britànica i alhora contra el projecte sionista de colonització jueva.

«Hi havia grans manifestacions i de vegades el pare m'hi portava. Un home s'enfilava en un pou d'una plaça del centre i parlava de la revolució, de la declaració Balfour, i deia que els britànics volien portar els jueus a viure a casa nostra. Cridava contra l'imperialisme britànic i francès. Jo era massa petita per entendre-ho, però dins meu va créixer la idea que alguna cosa anava malament». Aquell primer aixecament va ser reprimat amb brutalitat per l'exèrcit britànic i les milícies sionistes el 1939, amb la complicitat de les monarquies àrabs. Milers de palestins van

ser detinguts, 148 van acabar penjats a la forca, es van enderrocar 5.000 cases i els dirigents del moviment van acabar deportats a les illes Seychelles. El moviment nacional palestí va quedar derrotat, dividit i escapat el mateix any que Franco s'imposava a la Guerra Civil Espanyola.

Des del final de la Primera Guerra Mundial fins a la creació de l'Estat d'Israel el 1948, Londres va facilitar la colonització de Palestina que el moviment sionista anhelava: entre 1922 i 1946, la població jueva en el territori del Mandat va passar de 84.000 a 608.000 persones (sobre un total d'1,85 milions). Els nouvinguts van comprar algunes terres de manera fraudulenta i van construir fàbriques, escoles, hospitals, carreteres i universitats gràcies a les donacions de jueus britànics i estatunidencs, i sota la protecció de les autoritats militars britàniques, que van facilitar la creació d'organitzacions exclusivament jueves, com el sindicat Histadrut, que organitzava piquets per evitar que empresaris jueus contractessin treballadors palestins. Els palestins no es van adonar del que passava fins que va ser massa tard: «Van construir tot un país dins de Palestina, amb l'ajuda dels anglesos. Els palestins érem gent senzilla i no ens vam adonar del que passava al nostre voltant. De cop estava tot fet», recorda la Samira.

L'Holocaust i al creació de l'Estat d'Israel

L'Holocaust perpetrat pels nazis va aportar una nova legitimitat al sionisme. Els jueus havien estat les víctimes de l'horror, les masses jueves de l'Europa de l'Est, havien estat exterminades, i els supervivents, traumatitzats pel genocidi i amb les fronteres de les potències vencedores tancades, van veure en el projecte de l'Estat jueu l'única salvació. El règim de Hitler havia estat derrotat a la guerra, però ni el nou estat alemany ni els paï-

sos que, com França, havien contribuït a la persecució dels jueus, ni els Estats Units o la Gran Bretanya, que els havien tancat les portes, van entonar el *mea culpa*. Van exportar el «problema» i van patrocinar la creació d'un estat per als jueus molt lluny de casa seva. Les potències emergents de la Segona Guerra Mundial, que es van fer un nou sistema internacional a mida com a membres permanents del Consell de Seguretat de l'ONU, van veure amb bons ulls la creació d'un estat aliat al cor del Pròxim Orient, una regió que encara guanyaria més importància geoes-
tràtica. Els anys vint i trenta s'havia descobert que els països del Golf tenien les principals reserves mundials de petroli i gas. El genocidi nazi serviria per justificar les massacres dels palestins amb la Nakba.

El 15 de maig de 1948, quan la Samira va arribar a l'escola de magisteri al Women's Training College de Jerusalem, no hi havia cap dels seus professors anglesos. El dia abans, David Ben-Gurion havia proclamat la «independència» de l'Estat d'Israel i el mandat britànic s'havia fet fonedís. «Els anglesos van marxar i van regalar Palestina al sionisme. Tot s'havia preparat en secret!», s'exclama l'àvia. Arreu del món es va propagar el mite que Israel era una llar per als jueus —suposadament un poble sense terra— en un lloc buit —suposadament una terra sense poble—. En realitat, però, els jueus havien estat expulsats de les seves terres i enviats a Palestina per robar la terra dels palestins.

Egipte, Jordània (encara Transjordània), el Líban i l'Iraq van atacar el nou estat. La Samira desmitifica la resposta militar dels règims àrabs. «Quina mena d'exèrcits van enviar els països àrabs per salvar els palestins? No tenien gairebé res: els soldats anaven per les cases demanant roba i menjar. No tenien armes... S'estimaven molt Palestina, és clar, i van venir per ajudar-nos, però sense armes i sense entrenament, poca cosa podien fer. Els governs àrabs els van enviar perquè volien fer veure

que ajudaven els palestins, però eren una força molt feble», recorda. La palmar [la unitat d'elit de l'exèrcit israelià creada en l'última fase del mandat britànic] els va fer fora poble a poble. Només en algunes localitats com Natzaret els palestins es van poder escapar de la neteja ètnica i van continuar a les seves cases o en llocs propers, dins del que es convertiria en l'Estat d'Israel. Amb els seus descendents, són avui uns 2,1 milions de palestins que tenen ciutadania israeliana amb menys drets.

Derrotats els exèrcits àrabs, el 1949 Israel va acabar ocupant el 78 % del territori de Palestina, i el 22 % restant no es va convertir en el promès Estat palestí, sinó en un domini dels països àrabs veïns. Egipte va administrar el que des d'aleshores es va anomenar la Franja de Gaza, i Jordània va assumir el control de Cisjordània i Jerusalem Est. Centenars de milers de palestins emprenien el camí de la diàspora cap a Jordània, el Líban, Síria i països més llunyans.

El panarabisme i la crisi de Suez

La derrota davant d'Israel va sotragar el món àrab, perquè va posar de manifest la submissió dels seus règims. Qui ho va denunciar amb més força va ser Gamal Abdel Nasser, un comandant egipci que havia participat en la primera guerra araboisraeliana. El 1949 va fundar amb altres joves militars l'organització dels Oficials Lliures, que uns anys més tard va fer un cop d'estat per enderrocar el rei Faruk I i la cúpula militar, i va proclamar una república. Un cop anticolonial que es va viure a la regió com l'esperança de recuperar la dignitat sota un projecte de reunificació del món àrab: el panarabisme. Mentre reprimia els sindicats i els partits d'esquerra a Egipte i més enllà, Nasser prometia una alternativa per al «Tercer Món».

El xoc es va precipitar el 1956. Després de la retirada d'Egipte dels britànics, Nasser va demanar un crèdit al Banc Mundial per construir la presa d'Aswan, una macro obra bàsica per al desenvolupament de l'agricultura egípcia perquè permetria regular el cabal del riu Nil. Com que el nou rais egipci era patrocinador de les causes anticolonials, el Banc Mundial li va negar el crèdit. Aleshores Nasser va sorprendre el món declarant la nacionalització del canal de Suez, que uneix el Mediterrani amb el mar Roig i que encara avui és un dels principals passos del trànsit marítim mundial. Les masses egípcies van sortir als carrers a celebrar-ho com un gest de dignitat. Les potències imperials, la Gran Bretanya i França, no ho podien tolerar i ara comptaven amb Israel per protegir els seus interessos a la zona.

L'exèrcit israelià va ocupar la franja de Gaza, va creuar el desert del Sinaí i va prendre posicions a la riba oriental del canal. Quan els egipcis s'hi van enfrontar, van caure del cel paracaigudistes francobritànics que van ocupar la zona. Aleshores ja havia començat la Guerra Freda i l'URSS va amenaçar de respondre a l'«agressió tripartita» contra Egipte. Després d'una breu guerra, el canal va ser nacionalitzat i Israel i les potències europees, amb la pressió dels Estats Units i l'URSS, es van retirar. S'acabava el domini colonial britànic i francès a la regió: Egipte i Síria queien sota l'òrbita de Moscou i Washington ara comptava amb el seu peó a la zona: Israel, que havia deixat ben clara la seva capacitat militar. El món havia entrat en una fase d'ebullició i inestabilitat, i la causa palestina es convertiria en un símbol i un exemple de resistència.

Egipte va estructurar una aviació, una flota i un important arsenal de míssils que per primer cop posaven Israel a la línia de foc, però com a part de l'acord que va posar fi a la guerra, va deixar d'entrenar i finançar els fedàins («els que voluntària-

ment arrisquen la vida» en àrab), palestins que protagonitzaven accions de lluita armada a la Palestina ocupada.

En aquell moment va néixer l'Organització per a l'Alliberament de Palestina (OAP), impulsada per Nasser a la Lliga Àrab, que va adoptar la Carta Nacional Palestina. Aquest document fundacional establia els principis polítics del moviment:

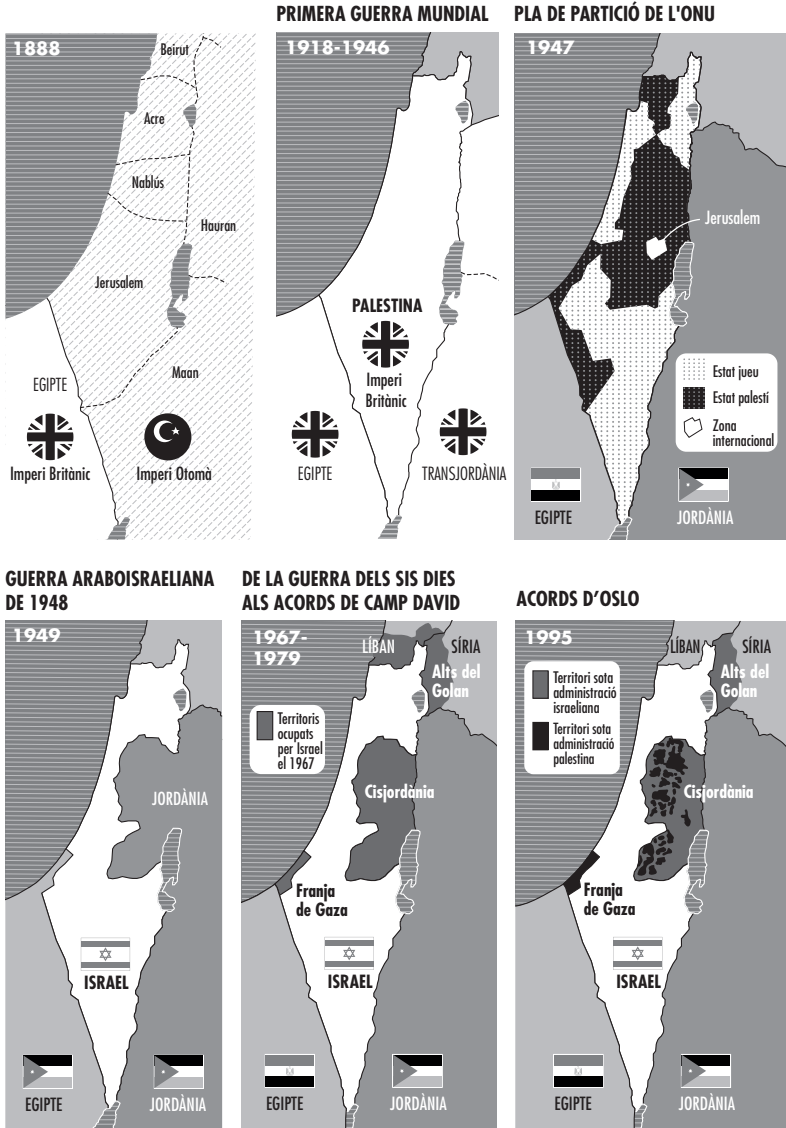
- «Palestina és una pàtria àrab amb lligams nacionals amb la resta dels països àrabs».
- «Les seves fronteres coincideixen amb les del mandat britànic de Palestina i formen una unitat territorial indivisible».
- «El poble palestí té dret legítim a la seva pàtria».
- «Els palestins són aquells ciutadans àrabs que vivien habitualment a Palestina fins al 1947, en fossin expulsats o es quedessin, i els fills de pare palestí nascut dins o fora de Palestina després d'aquella data».
- «Els jueus que vivien a Palestina abans de l'agressió sionista són palestins».

Els palestins van creure que els països àrabs s'estaven preparant per posar fi a l'Estat d'Israel. Però les coses no van anar com es pensaven.

La desfeta àrab i la lluita guerrillera

El somni nasserista va durar només quinze anys. El 5 de juny de 1967, en un atac anticipat per sorpresa que buscava el control de l'aigua dels Alts del Golan, l'exèrcit d'Israel va reduir a feralla els avions egipcis, que no van tenir temps ni d'enlairar-se. Les defenses aèries de Jordània, l'Iraq i Síria també van ser

Mapa 1. Les fronteres minvants de Palestina

Gràfic: Esther Utrilla.

neutralitzades. Nasser va dimitir al cap d'uns dies i totes les il·lusions dels nacionalistes àrabs es van esfumar. Les forces israelianes van ocupar en només sis dies el que quedava de Palestina: Jerusalem Est, la Franja de Gaza i Cisjordània. També van ocupar la península del Sinaí d'Egipte i el territori dels Alts del Golan a Síria.

Els palestins que vivien en aquests territoris es van veure abocats a un nou èxode: entre 280.000 i 350.000 palestins i uns 100.000 sirians van ser expulsats de casa seva.

La vall del Jordà, que era el graner de Palestina i exportava la seva producció a Jordània i molts altres països de la regió va caure sota l'ocupació israeliana. Abu Hamad, un pastor de pell fosca que té un ramat de cabres i ovelles, m'explica com va haver de fugir quan era petit de la localitat d'Al Farisiya, al nord de la vall del Jordà. «Els israelians volien la vall perquè té molta aigua subterrània i perquè és una zona molt fèrtil, amb un clima especial, que permet conrear i mantenir els ramats fins i tot a l'hivern. Van venir amb l'exèrcit i ens van fer fora. Ens van dir que podríem tornar al cap de dos dies». Com que la majoria dels palestins que es van convertir en refugiats en la Naksa [Derrota], van marxar cap a la veïna Jordània, a través el pont d'Allenby, sobre el riu Jordà. Els arxius de l'UNRWA conserven les imatges del pont mig destrossat ple de gent carregada amb farcells, avis o criatures. «Hi havia moltes famílies de Nablús, de Ramal·lah, que també sortien pel pont: els soldats estaven allà al costat i disparaven a l'aire per espantar-los, perquè acceleressin el pas», recorda. Abu Hamad no va poder tornar a casa seva fins al 1999.

A Al-Farisiya, amb dues famílies més, va criar els seus sis fills i les seves quatre filles. Mai no els va poder construir una casa i van viure en una tenda, perquè els soldats israelians que controlaven la zona no l'hi van permetre: cada cop que intentava

alçar una paret, li ordenaven demolir-la. Vivien del seu ramat de cabres. «La vida era difícil, sobretot per a les criatures, que de vegades s'havien d'esperar als controls militars israelians durant dues o tres hores per anar a l'escola. I a l'hivern arribaven a classe amb els pantalons bruts de fang i eren la riota dels companys», recorda l'home de pell cremada pel sol. A l'estiu, la llet i el formatge fresc que portaven al mercat de vegades s'espatllaven sota el sol intens durant l'espera. Avui continuen vivint sota l'ocupació: ens ensenya un vídeo que va gravar el 10 d'octubre de 2024, on un grup de colons intenten prendre-li el ramat. En altres ocasions li han robat o malmès el tanc d'aigua, les plaques solars o la tenda on s'aixopluguen. «Un cop van venir amb els soldats i em van trencar un os», diu mostrant una protuberància a la mà endurida.

Amb l'ocupació dels territoris palestins, Israel havia d'encastrar un altre problema: volia annexionar-se aquestes terres, però això implicava incorporar el milió de palestins que encara hi vivien, cosa que allunyaria els plans de construir un estat exclusivament o majoritàriament jueu. Per tal d'evitar aquest «desastre demogràfic», Israel es va annexionar només Jerusalem Est (que considerava part de la seva capital «eterna i indivisible»), contravenint les resolucions de l'ONU, però la població palestina que hi vivia no va obtenir la ciutadania israeliana, sinó un estatus menor i reversible de «resident permanent». En canvi, Gaza i Cisjordània van quedar oficialment sotmeses a un règim d'ocupació militar i un sistema legal que pretenia el control dels recursos, el trossejament del territori i la destrucció dels mitjans de vida dels palestins, mentre es posaven les bases per a l'establiment de colònies.

Alhora, en alguns casos aquella població ocupada podia servir de mà d'obra barata i consumidora de productes israelians. A principis d'agost de 1967, només dos mesos després de l'ocu-

pació de Cisjordània, Israel va començar a designar «zones militars tancades», envoltades de tanques que impedièren l'accés als propietaris palestins. Al mateix temps, i violant el dret internacional, Israel va promoure l'establiment de colònies jueves en els Territoris Ocupats. El primer assentament a Cisjordània, Kfar Etzion, es va construir tres mesos després que Israel guanyés la guerra, i van anar creixent com bolets a les zones estratègiques: la vall del Jordà (que conté les reserves d'aigua més grans, vitals per a l'agroindústria israeliana), els voltants de Jerusalem i a les zones de Cisjordània amb menys densitat de població palestina. Ara mateix hi ha a Cisjordània gairebé 300 assentaments amb una població d'uns 700.000 colons. Israel també va decretar la construcció de «reserves ambientals» sobre terres confiscades als amos palestins per convertir-se en propietat estatal.

La desfeta de 1967 va donar la raó a Yasser Arafat i els seus companys palestins escampats en diversos països que uns anys abans havien fundat Fatah. Fatah significa «conquesta» i també és l'acrònim invers en àrab de Moviment d'Alliberament Nacional de Palestina. Era una força nacionalista, secular i que aspirava a ser autònoma dels règim àrabs: es va convertir en la força majoritària a Palestina. En el món del Che Guevara, la insurrecció anticolonial a Algèria i la desfeta dels Estats Units a la guerra del Vietnam, a Palestina la derrota dels exèrcits àrabs va portar a la conclusió que l'únic camí era la lluita guerrillera. A la tardor de 1967 George Habash, un pediatre que havia crescut en el panarabisme, va fundar el Front Popular per a l'Alliberament de Palestina (FPAP), d'inspiració marxista.

Al Fatah i el FPAP van protagonitzar operacions guerrilleres contra objectius israelians només el 1967: la lluita contra l'Estat d'Israel ja no era cosa dels exèrcits àrabs i es «palestinitzava». El març de 1968, Israel va intentar tallar de soca-rel el problema i va atacar els guerrillers en un camp d'entrenament a la locali-

tat jordana de Karamé. La inesperada resistència dels fedàins palestins va obligar el totpoderós exèrcit d'Israel a retirar-se. Milers de joves palestins i àrabs van pensar que la victòria era a tocar, es van convertir en guerrillers i les guerrilles, en organitzacions de masses.

L'agost de 1969 Leila Khaled va rebre l'ordre de segrestar el vol 840 de la companyia americana TWA que feia la ruta entre Roma i Tel-Aviv. Khaled va ser la primera dona a fer una acció d'aquesta mena i el seu nom va ressonar arreu del món. Amb el seu company Salim, amb qui formava l'escamot Che Guevara, es van esmunyir des de la primera filera de passatgers en classe preferent a la cabina del pilot, armats amb una pistola i una granada de mà. Van obligar el vol a desviar-se i, quan sobrevolaven Grècia, van emetre un missatge per saludar els revolucionaris empresonats per la dictadura dels Coronels. Mentre dos caces israelians seguien l'avió de prop, Khaled va obligar el pilot a sobrevolar Haifa, la seva ciutat natal, d'on la seva família havia hagut de fugir per la Nakba quan ella tenia només quatre anys. La casa familiar de Khaled al barri de Wadi Salib de Haifa és avui una pila de runes, però encara s'hi veu l'escala on ella recorda que es va amagar de petita quan la seva mare recollia els nou germans per entaforar-los en un cotxe i fugir cap al Líban. La guerrillera palestina que es va convertir en la icona de tota una generació els anys setanta va fer aterrar l'avió a Damasc, en va fer sortir tots els passatgers i la tripulació sans i estalvis i després va fer detonar l'aparell per fer sentir la causa palestina arreu del món. A la seva autobiografia explicava així les seves accions:

No actuem amb la idea de paralitzar l'enemic, perquè no tenim el poder de fer-ho, sinó que actuem amb la idea de difondre la propaganda revolucionària, sembrar el terror al cor de l'ene-

mic, mobilitzar les nostres masses, convertir la nostra causa en internacional, unir les forces progressistes al nostre costat i fer sentir els nostres greuges davant d'una opinió pública occidental insensible, informada i inspirada per sionistes.

Les guerrilles es van instal·lar a Jordània, on el rei Hussein, que acabava de ser derrotat per Israel, les va haver de tolerar. Tres anys després, el setembre de 1970, Hussein va decidir que s'havia acabat el bròquil i va atacar els fedaiïns. Inicialment no se'n va sortir, però, al cap de pocs dies, el cop d'estat a Síria encapçalat per Hafiz al-Assad (el pare del dictador derrocat, Bashar) va canviar la situació: la frontera amb Jordània va ser tancada i els palestins es van quedar sense línies d'abastiment. La derrota de la guerrilla palestina a Jordània es recordaria com el Setembre Negre: molts van morir i molts més es van desplaçar al Líban buscant unir-se als grups palestins, on les incipients formacions d'esquerres tenien més força.

Però els aguerrits guerrillers palestins tampoc van portar l'alliberament. Poc després de la derrota de Jordània, mort Nasser, Egipte va entrar en una breu guerra amb Israel el 1973 durant les festes del Yom Kippur: es va arribar a un empat militar i el nou president, Anwar al-Sadat, va firmar la pau. Així, Israel es retiraria del Sinaí a canvi del primer reconeixement diplomàtic per part d'un estat àrab. I no d'un estat qualsevol: Israel deixava de ser considerat un ens il·legal, usurpador i colonialista.

Després, tot plegat va caure pel seu propi pes. El moviment palestí, que havia estat abandonat per Egipte (el seu principal valedor militar i polític), era perseguit a Jordània i pressionat per Síria, i per acabar-ho d'adobar es va trobar empantanat a la guerra civil que va esclatar al Líban. A més, la guerra Iran-Iraq va eclipsar internacionalment la causa palestina.

Al Fatah i l'OAP van començar a girar cap a objectius més moderats, fins que van reconèixer el dret d'Israel a existir i van reduir l'alliberament de Palestina als Territoris Ocupats el 1967 renunciant a tota la Palestina històrica. Va ser quan Arafat va pronunciar el seu famós discurs davant l'Assemblea General de l'ONU: «He vingut amb una branca d'olivera i una arma de lluitador per a l'alliberament a l'altra. No deixeu que la branca d'olivera em caigui de la mà».

La guerra civil al Líban va afectar els camps de refugiats palestins. L'estiu de 1976 les organitzacions falangistes libaneses, amb l'ajuda del règim de Hafiz al-Assad a Síria, van atacar el campament de refugiats de Tel al-Zaatar, al nord de Beirut, on van ser massacrats entre 2.000 i 3.000 palestins. El 1982 els tancs israelians envaïen el sud del Líban fins a plantar-se a les portes de Beirut, que va quedar sotmesa a setge i sota bombardeig. La capital estava dividida en el sector oriental (cristià i dominat per la falange) i l'occidental (controlat per l'esquerra libanesa i les guerrilles palestines). Israel va exigir que els palestins sortissin del país per posar fi a la guerra i el setembre els guerrillers es van retirar a Tunísia. L'acord preveia que, un cop les milícies abandonessin el Líban, els civils palestins quedarien sota protecció internacional. A l'hora de la veritat, els falangistes libanesos van entrar a sang i foc als camps de refugiats Sabra i Shatila, on només quedaven avis, criatures i dones, i van massacrar 4.000 persones. Ho van fer de nit, mentre l'exèrcit israelià comandat pel general Ariel Sharon, que més tard seria primer ministre, il·luminava els camps amb bengales. Encara avui les massacres de Sabra i Shatila són un dels episodis més terribles de la història recent del Pròxim Orient i de tot el món.

L'experiència guerrillera havia acabat en desfeta. Arafat i l'OAP van acabar exiliats a Tunísia. No va ser difícil per al nou

dictador egipci, el rais Hosni Mubarak, que es va convertir en un aliat clau dels Estats Units, convence'l que l'única sortida per als palestins era la via diplomàtica.

La Intifada de les pedres

L'historiador palestí Rashid Khalidi s'ha inventat un concepte molt interessant per entendre Palestina i el Pròxim Orient: la llei de les conseqüències indesitjades. Explica que, en lloc de desarticular la resistència palestina, les accions de mà dura d'Israel l'han fet mutar de manera imprevista. Així, la derrota dels exèrcits àrabs va portar al sorgiment de la resistència guerrillera a Jordània i el Líban, i més tard la liquidació d'aquesta insurgència va acabar desencadenant una revolta popular de masses dins dels Territoris Ocupats palestins: la primera Intifada, de 1987. Israel havia llançat la invasió del Líban per deixar-se les mans lliures per annexionar-se els Territoris Ocupats: el seu objectiu era derrotar l'OAP i desmoralitzar els palestins. Però el resultat va ser esperonar la resistència i reubicar-la dins de Palestina.

La paraula *intifada* es pot traduir com a «sacsejada» o «aixecament», i ha quedat gravada en la memòria col·lectiva arreu del món àrab. Gairebé al cap d'un quart de segle, el desembre de 2010, un jove de Thala, un poble del sud de Tunísia que va ser dels primers a alçar-se contra la dictadura de Ben Ali, que ni tan sols havia nascut quan va esclatar la primera Intifada, m'explicava que en els xocs amb la policia «vam aprendre el valor que les pedres tenien a Palestina».

El detonant de la insurrecció va ser la mort, el desembre de 1987, de quatre treballadors palestins de Gaza que van ser atropellats per un vehicle militar a Jabalia, al nord de la Franja, quan

anaven a treballar a Israel. El funeral es va convertir en una gran manifestació de protesta en direcció a la base militar israeliana. Els soldats van disparar contra la multitud i van matar quatre manifestants. A tot Gaza es va declarar la vaga general i es van alçar barricades mentre queia sobre els soldats una pluja de pedres i còctels Molotov. Entrava en acció una nova generació de palestins que no coneixia cap altra realitat que els 20 anys d'ocupació israeliana dels territoris.

Mounira Assad, una mestra del camp de refugiats palestins de Far'a, al nord de Cisjordània, se'n recorda com si fos ahir. «Durant anys, els soldats israelians entraven cada dia al camp disparant i matant gent. Fins que tot va esclatar. Els *shabab* [jovent] van sortir al carrer a llançar pedres contra els soldats. Però al seu darrere hi anava tothom: les dones, els avis... Al camp teníem tots un pla. Jo anava a buscar pedres i me les amagava entre les faldilles per anar-los proveint de projectils, les dones més grans cuinaven, d'altres estaven tot el dia al carrer per recollir els ferits i curar-los... Quan els soldats agafaven un noi, sortíem un grup de dones, els envoltàvem i no ens en anàvem fins que el deixaven anar. No teníem por de res ni de ningú, perquè juntes ens sentíem molt fortes». Les dones van tenir un paper clau a la primera Intifada, van assumir llocs de direcció en la mesura que molts dels homes eren empresonats o deportats i van aconseguir mobilitzar segments de la població que normalment quedaven al marge de la política convencional: agricultors, professionals, estudiants, petits comerciants, la gent empobrida dels barris... Els comitès populars dirigien l'alçament, i sota la tapadora de tallers de costura o d'escoles bressol les dones s'organitzaven. Van ser les protagonistes de moltes protestes. L'alliberament de Palestina i el de les dones es van encarnar en una sola cosa.

Mohamad Shalabi era un d'aquells joves que s'enfrontaven als soldats a cops de pedra. Quaranta anys més tard continua

lluïtant contra l'ocupació, però ara amb ho fa amb pinzells i pintura, amb els seus quadres i murals a les parets del camp de refugiats de Jenín, al nord de Cisjordània. Ens rep a casa seva, en un petit menjador, i fa un relat planer de la seva vida mentre encadena un cigarret darrere l'altre. «Vaig néixer al camp de refugiats, vaig créixer amb les històries que els meus pares m'explícaven de la Nakba mentre vivia sota ocupació militar. Si vius sota una injustícia és natural resistir-s'hi». El van empresonar per primer cop el 1982, quan tenia disset anys, però el seu pas per la presó només va servir per refermar-lo en les seves conviccions. Va ser un dels més actius a la primera Intifada, quan «només teníem pedres, però els soldats no podien fer res amb tot el camp alçat». El van tornar a empresonar.

En total es va passar set anys a la garjola. I va ser allà on es va convertir en un artista. De petit ja manifestava tenir qualitats i, tot i que els seus pares no tenien gairebé res, es van esforçar a comprar-li llapis, olis i pinzells. La primera feina la va fer amb setze anys quan un amic li va demanar que pintés un quadre a partir d'una fotografia que conservava d'Acre, la ciutat d'on els seus pares havien estat expulsats a la Nakba. «Acre era el símbol de la resistència: ni tan sols Napoleó la va conquerir», diu amb un somriure. Quan el van empresonar, va haver de canviar pinzells i llenços per l'únic que tenia a l'abast: la cendra de les cigarretes i les parets de la cel·la. Així va ser com li van posar de sobrenom *pintor de la presó*. Amb el temps, a cop de protestes i vagues de fam, els presoners palestins van aconseguir roba, menjar, visites familiars..., i en el cas de Shalabi, que li portessin llapis i paper per pintar per als companys de presó. El director de la presó ho va veure i li va encarregar que fes un mural al menjador. «Qui sap si el paisatge que vaig pintar encara es conserva en aquelles parets...», es demana. Encara avui a les escoles, hospitals o murs de Jenín el pintor de la presó hi

deixa el seu missatge: «Som refugiats, volem tornar a casa, i volem viure en llibertat, ni més ni menys». Per a ell pintar és una altra forma de resistència: «He resistit amb pedres i pistoles, i ara ho faig pintant: nosaltres, els palestins, som gent senzilla. Només volem els nostres drets, no volem conquerir altres països, només volem tornar a casa nostra i a les nostres terres. No matem perquè ens agradi la sang, només lluitem pels nostres drets i cadascú ho fa amb les eines que té a l'abast: n'hi ha que ho fan amb armes i n'hi ha que ho fan de moltes altres maneres. Ho fem pintant, ballant o escrivint poemes. Tot forma part del mateix».

La Intifada també va travessar les vides dels nens i les nenes palestins, els nets dels que havien estat expulsats amb la Nakba. L'Omar era petit, però recorda un episodi que el va marcar per sempre. El camp de refugiats de Betlem on va néixer estava envoltat de tanques i l'exèrcit hi feia incursions gairebé diàries. «Jo tenia deu anys i els soldats van entrar a l'escola quan jugàvem al camp de futbol. Ens van agafar a tots i ens van obligar a ensenyar-los les mans, per veure si havíem estat llançant pedres. Com que tots teníem les mans brutes de jugar, ens van agafar i ens van fer pujar als jeeps. Estàvem terroritzats. La gent va cridar el meu pare, però estava convalescent d'una operació a l'esquena i gairebé no es podia moure. Vaig veure com els soldats l'empentaven», recorda. El que va venir després encara el va espantar més: «Ens van portar a la base militar i ens van tancar en unes gàbies de ferro que hi havia al pati: cada cop que cridàvem, el sostre de la gàbia es movia cap a baix». Els seus pares el van anar a buscar i l'Omar se'n va tornar a casa amb el cap ple de preguntes i pensant que el millor que podia fer era deixar el futbol i aprendre a llançar pedres.

La primera Intifada van ser sis anys de manifestacions, vagues i boicots i moltes altres formes de desobediència, com

l'impagament d'impostos. L'exèrcit israelià va respondre amb repressió: l'aleshores ministre de Defensa, Yitzhak Rabin, va ordenar «trencar els ossos» als insurrectes, segons van declarar després els seus subordinats en un judici. Un de cada quatre dels palestins que van matar els soldats israelians o el colons tenien menys de setze anys. Va ser una insurrecció popular, no armada però tampoc pacífica, que va donar lloc a un lideratge unificat sorgit de dins dels territoris palestins i a una xarxa de solidaritat internacional amb el poble palestí. Per primer cop des de 1917, els palestins aconseguien posar el règim d'ocupació contra les cordes.

El sorgiment de Hamas

La nit del 9 de desembre de 1987 un grup d'homes es va reunir al camp de refugiats de Shati, al nord de la Franja de Gaza, a casa d'Ahmad Yassin, un imam que havia quedat tetraplègic per un mal cop jugant a futbol quan era petit. Tot just començaven les protestes que van desencadenar la primera Intifada. Ben aviat Yassin i els seus companys van redactar i distribuir un pamflet en què denunciaven la incapacitat de l'OAP per acabar amb l'ocupació i proposaven un altre pla d'alliberament: «L'Islam és la solució i l'alternativa». Unes setmanes més tard posaven nom al seu moviment: Hamas, que en àrab és l'acrònim de Moviment de Resistència Islàmica, i també vol dir una cosa semblant a «entusiasme».

El nou moviment no sorgia del no-res. Yassin formava part de la branca palestina dels Germans Musulmans, una organització fundada a Egipte el 1928 que va construir una xarxa assistencial on grups de joves es reunien per estudiar les escriptures islàmiques i portar una vida d'acord amb els valors musulmans

contra el colonialisme occidental, però alhora sense girar l'esquena al progrés. El grup creia que la fraternitat islàmica estava per sobre de les nacionalitats, i de la mateixa manera que s'oposava a la colonització britànica d'Egipte, veia amb preocupació la presència britànica a Palestina. Els Germans Musulmans a Palestina es dedicaven a la beneficència i la islamització. A Gaza, però, amb l'arribada massiva de refugiats després de la Nakba, la germandat també hi va establir camps d'entrenament militar per als refugiats que intentaven fer incursions armades per tornar a casa. Aquests primers intents van ser durament reprimits per l'exèrcit israelià i finalment desarmats per Egipte, que no es volia veure arrossegat a una guerra amb Israel. Nasser també va perseguir els Germans Musulmans a Egipte i a Gaza, on van passar a la clandestinitat. Les bases militars van ser desmantellades i la germandat es va limitar a la seva obra benèfica i islamitzadora.

El 1976 Yassin va demanar a les autoritats d'ocupació israelianes el permís per fundar l'Associació Islàmica, que li va ser concedit. En aquell moment Israel estava interessat en el sorgiment d'una força opositora a l'OAP i el moviment de resistència palestí, liderat per faccions laiques nacionalistes o d'esquerra. Al cap i a la fi, els Germans Musulmans havien decidit no confrontar l'ocupació israeliana i centrar-se en la islamització de la societat, i veien amb desaprovació la influència secular de les faccions nacionalistes. Així va ser com Yassin i els seus companys van ampliar la infraestructura assistencial als Territoris Ocupats i van constituir una organització fortament jerarquitzada.

Després, Hamas es va veure beneficiat pel finançament de les monarquies petrolieres del Golf i pel suport polític i financer de l'Iran. El 1981 els islamistes van patir l'escissió de la Jihad Islàmica, inspirada en la ideologia de l'ayatol·là Ruhollah Kho-

meini, que havia guanyat la seva revolució dos anys abans a l'Iran. El nou moviment cridava a la guerra santa contra l'ocupació israeliana i veia l'alliberament de Palestina com el primer pas per al renaixement de la nació musulmana. La mateixa evolució va seguir Hezbollah, el Partit de Déu, al Líban, una organització islamista xiïta que va néixer per lluitar contra l'ocupació israeliana del sud del país.

Els cops que va patir l'OAP a Jordània i el Líban també van ajudar els islamistes. Mentre que la direcció laica era derrotada militarment i acabava exiliada a Tunísia apostant per la via diplomàtica, Yassin va acabar cedint a la pressió de les seves bases joves, que reclamaven la confrontació amb Israel. L'esclat de la primera Intifada va fer insostenible la posició de no confrontar l'ocupació. Hamas, que no havia impulsat la primera Intifada, va acabar sumant-s'hi i així va guanyar prestigi entre els palestins.

Els acords d'Oslo: el parany de la pau

La primera Intifada també amenaçava de desplaçar les elits polítiques palestines. Després de la derrota de l'OAP al Líban el 1982, l'organització havia quedat atrapada en un exili estèril a Tunísia i altres capitals àrabs, i s'havia abocat a guanyar-se el reconeixement com a interlocutor diplomàtic davant els Estats Units i Israel. La revolta popular va agafa a contrapeu Arafat, el líder de l'OAP des de l'exili, i els seus companys, però de seguida van intentar capitalitzar-la.

La direcció de l'OAP havia quedat desconnectada de la realitat que es vivia als Territoris Ocupats Palestins: de fet, la majoria no trepitjava terra palestina des de 1967 o fins i tot abans. Van intentar dirigir l'aixecament per control remot amb una

bateria de directives que passaven per sobre dels organismes i dels dirigents que havien iniciat l'alçament i l'havien liderat amb èxit dins de Gaza i Cisjordània. Un nou lideratge que amenaçava de desplaçar els vells líders de l'exili.

El 1988, empena per l'impacte internacional de la Intifada, l'OAP va celebrar a Algèria un Consell Nacional Palestí en què va adoptar la Declaració d'Independència de Palestina, redactada per tres dels seus grans intel·lectuals: Edward Said, Mahmoud Darwish i Shafiq al-Hout. El text renunciava oficialment a la reivindicació de la totalitat del territori palestí i acceptava la partició i una solució pacífica en forma de dos estats. L'OAP s'oferia sobre aquestes bases a participar en una Conferència de Pau i més tard Arafat acceptava les condicions dels Estats Units per a un diàleg bilateral: reconeixia el dret d'Israel a existir «en condicions de pau i seguretat» i condemnava qualsevol forma de terrorisme. Israel no va fer el mateix, però Arafat i els seus companys es van obrir les portes de Washington i van començar el mateix camí que molts guerrillers en altres latituds: el de les trinxeres als palaus.

L'historiador palestí Rashid Khalidi, que va participar personalment en les negociacions que s'obriren uns anys més tard, ho admetia l'any 2021 en una conferència a Barcelona: «Lluny de fer servir l'èxit de la Intifada per establir un fòrum basat en els objectius de l'alliberament, l'OAP es va deixar arrossegar a un procés explícitament dissenyat per Israel, amb l'aquiescència dels Estats Units, per prolongar la seva ocupació i la seva colonització, no per posar-hi fi».

La Intifada es va apagar sis anys després, i en l'àmbit diplomàtic l'OAP es va quedar més sola després de la caiguda de l'URSS, que (encara que fos de manera intermitent i incoherent) li havia donat suport militar i polític i volia una negociació més equilibrada. A finals de 1991 l'únic garant internacional del procés de

negociació eren els Estats Units. Els palestins jugaven un partit en posició d'inferioritat i amb l'àrbitre comprat.

El 1991, uns mesos després d'acabar la guerra amb l'Iraq per la invasió de Kuwait, els Estats Units van convocar a Madrid una Conferència de Pau per al Pròxim Orient que va continuar públicament el 1993 amb una altra conferència a Oslo. En les negociacions es va acordar una «autonomia» palestina que no invalidava la tesi sionista que els jueus tenien un dret superior a la terra palestina. Els temes més importants no s'hi van tractar: l'autodeterminació, la sobirania, el retorn dels refugiats, la fi de l'ocupació dels territoris, l'estatut de Jerusalem i el control de l'aigua i la terra. Aquestes qüestions fonamentals van quedar relegades a un «estatut final» que es negociaria durant quatre anys i que no va arribar mai a cap conclusió.

Sobre el terreny, Israel no va aturar ni un moment l'ampliació dels assentaments a Gaza i Cisjordània, i va crear una situació de fets consumats: es va menjar preventivament el pastís que en teoria s'havia de repartir a la taula de negociació.

Fora de les negociacions públiques, a Oslo hi va haver un acord secret, d'esquena també a la delegació palestina que havia estat designada a Madrid i que incloïa representants que havien liderat la Intifada. Arafat i el nou primer ministre israelià, Yitzhak Rabin (el mateix que havia ordenat trencar els ossos durant la Intifada) van pactar la qüestió més sensible per a tots dos: la seguretat. L'acord va permetre el retorn dels quadres i les forces de l'OAP als Territoris Ocupats per exercir les funcions de policia. Rabin havia après de la Intifada que Israel no podia controlar els palestins només amb l'ús de la força, i va crear un cos palestí per fer-ho en lloc seu. Amb Oslo, Israel va reconèixer l'OAP com a representant del poble palestí, però ni va reconèixer l'Estat palestí ni es va comprometre a posar fi a l'ocupació de Gaza i de Cisjordània. Com conclou Khalidi, la transacció

va ser molt peculiar: «El moviment d'alliberament nacional aconseguia el reconeixement oficial dels seus opressors, sense obtenir en absolut l'alliberament, a canvi de reconèixer l'Estat que havia colonitzat la seva pàtria i continuava ocupant-la». Un mal negoci per als palestins.

Els acords es van escenificar als jardins de la Casa Blanca, el 1993, amb l'encaixada de mans entre Arafat i Rabin sota els auspicis del president estatunidenc Bill Clinton, i van ser beneïts poc després amb el Premi Nobel de la Pau. L'OAP va reconèixer l'Estat d'Israel sense que Israel reconegués l'Estat palestí, i les dues parts es van comprometre a renunciar a l'ús de la «violència». A manera de prova, l'exèrcit israelià es retirava de Gaza (sempre explosiva, on mantenir l'ocupació tenia un cost elevat) i de la ciutat cisjordana de Jericó, i l'OAP n'assumia el control. Alhora, es legalitzava l'ocupació de Cisjordània, on es van establir tres tipus d'estatuts: la zona A, de control exclusiu palestí; la zona B, de control mixt, i la zona C, que quedava sota control israelià. Gaza i Cisjordània quedaven separades físicament i també en la seva forma de gestió. I alhora es posava en marxa una «autoritat» palestina i una policia palestina, finançades pels Estats Units i la UE, per imposar aquesta solució a la mateixa gent que havia protagonitzat la Intifada.

A poc a poc l'exèrcit israelià es va anar retirant de les grans ciutats de Cisjordània, tot i que es mantenia a les zones B i C, al voltant de les colònies, en una àmplia extensió de territori. Arafat va tornar triomfalment a Gaza i una onada d'esperança va envair la regió. L'Omar va veure com la base militar on els israelians l'havien ficat dins una gàbia es convertia en el quarter de l'Autoritat Palestina i els soldats marxaven de Betlem. Despertava a l'adolescència quan les tanques que envoltaven el seu camp de refugiats eren desmantellades. «En vaig guardar un tros, com un record d'aquells temps difícils; el vaig penjar a la

paret de la meva habitació i encara el conservo», explica. Després es va dedicar als seus estudis de secundària.

El miratge va durar cinc anys. Rabin va ser assassinat a mans d'un fanàtic jueu i el va substituir el líder de la dreta, Benjamin Netanyahu, que havia instigat el seu assassinat. Agents israelians van assassinar a Gaza Yahya Hayash, àlies *l'Enginyer*, un palestí que fabricava els explosius de Hamas i Jihad Islàmica. La resposta va ser una onada d'atemptats. Sobre el terreny, els cinc anys de la promesa pau havien canviat poc les coses: l'economia palestina continuava bloquejada; el nombre de colons a Gaza i Cisjordània no parava de créixer i cada cop acaparaven més aigua; Israel continuava impulsant fets consumats, com la construcció d'un túnel al subsol de l'Esplanada de les mesquites a Jerusalem; els presoners palestins continuaven llanguint a les presons d'Israel, i no s'havia avançat en la qüestió dels refugiats. La gota que va fer vessar el got va ser el projecte israelià de construir una nova colònia al turó de Jabal abu Ghneim per completar un cinturó que impedia l'accés dels palestins a Jerusalem. Els Estats Units van vetar dues resolucions al Consell de Seguretat de l'ONU que condemnaven aquests assentaments.

Els palestins no van veure millores en les seves condicions de vida, al contrari, i mentre la població s'empobria més i més, l'Autoritat Palestina apareixia com un cos corrupte que es basava en el clientelisme, molt semblant a tots els règims àrabs. Els carrers de les ciutats de Gaza i Cisjordània anaven plens d'acudits que reflectien bé el descontentament:

Un dia Arafat, quan estava reunit amb tots els ministres de l'Autoritat Palestina, rep una trucada de la seva dona, Suha, que li diu que han entrat a robar a residència presidencial. Arafat li respon: «No pot ser, tots els lladres són aquí amb mi.

La segona Intifada

L'aposta per l'olivera d'Arafat havia fracassat i només havia suposat més colonització i més humiliacions per als palestins. La frustració va esclatar quan l'exgeneral Ariel Sharon, aleshores cap de l'oposició al govern laborista d'Ehud Barak; membres del seu partit, el conservador Likud, i centenars de policies israelians es van passejar provocadorament el 28 de setembre de 2000 per l'esplanada de la mesquita d'Al-Aqsa de Jerusalem, al cor de la Ciutat Vella i dins la Palestina ocupada per les forces israelianes el 1967.

La Intifada d'Al-Aqsa va començar d'una manera molt semblant a la primera: milers de joves arreu de Palestina van sortir a llançar pedres contra les forces d'ocupació israelianes, que van respondre amb foc real. En els primers cinc dies van matar 50 palestins i en van ferir 2.000 més. Una escena que va fer la volta al món es va convertir en icònica: Jamal Al-Durrah i el seu fill Mohammad de dotze anys, desarmats, cosits a trets quan el pare intentava protegir el nen darrere una petita estructura de formigó.

Després, l'exèrcit israelià va reocupar bona part de Cisjordània i de Gaza, i les protestes populars es van escampar, combinades amb atemptats suïcides palestins i assassinats de les forces israelianes. Barak va perdre les eleccions de febrer de 2001 davant Sharon, que va descriure la repressió de la segona Intifada com «la segona part» de la Nakba de 1948. Com a reacció als atemptats d'Al-Qaeda als Estats Units el setembre de 2001 es va generalitzar la política de «guerra contra el terror» i la idea del «xoc de civilitzacions», que van presentar els palestins com a «terroristes islamistes» que s'enfrontaven a la «civilització judeocristiana».

L'Omar va veure el retorn dels soldats israelians en el marc de l'operació Escut Defensiu, que va comportar la reocupació

de Betlem, Nablús i Jenín. «Sabia com havia estat l'ocupació israeliana quan jo era petit, però la tardor de 2000 va ser especialment brutal», recorda. El quarter de l'Autoritat Palestina, el mateix lloc on ell havia estat engabiat quan era petit, va ser bombardejat amb caces F-16. Els soldats ara anaven dins de tancs, els disparaven des d'helicòpters i al darrere venien les excavadores, que destrossaven cases i carrers. «No havia vist mai una cosa com aquella, semblava una pel·lícula, i vaig pensar que la història tornava a començar». Als vint anys es fa afiliar al braç armat d'Al Fatah, la brigada dels màrtirs d'Al-Aqsa, que es va formar en la segona Intifada.

El 2002 l'Omar va caure en un atac de l'exèrcit israelià. Estava amb un grup de quatre companys armats amb fusells quan els van disparar des d'un helicòpter: malferit, es va poder refugiar en una casa on es va dessagnar durant cinc hores, fins que hi van poder arribar les ambulàncies. Quan el van portar a l'hospital havia perdut molta sang i va caure en coma. Els metges el van donar per mort i el van deixar al dipòsit de cadàvers, fins que un zelador que hi portava dos palestins morts va obrir el refrigerador i es va adonar que movia els dits del peu. A la unitat de cures intensives la seva mare li va comptar 162 ferides de metralla i de bala al cos.

«Al cap d'unes setmanes em vaig recuperar una mica i vaig entendre que si em quedava allà els soldats israelians em vindrien a buscar», relata mentre m'ensenya la mà deformada que van estar a punt d'amputar-li, i una pila de cicatrius al cos. Va agafar una bossa de cures i calmants, es va escapar de l'hospital i es va refugiar, amb altres combatents, a l'Església de la Nativitat, seguint les consignes que donava per ràdio l'Autoritat Palestina. Se suposava que l'exèrcit israelià no gosaria profanar el lloc on es creu que va néixer Jesucrist. Però Israel va sotmetre a setge el lloc sant, on hi havia també una vintena de franciscans,

i va malmetre l'església. Cinc setmanes després, Arafat i Sharon van arribar a un acord per deportar els atrinxerats a Europa i a Gaza. Però l'Omar havia sortit de la basílica molt abans; li va semblar que allò no podia acabar bé i es va amagar a les muntanyes. S'hi va passar sis mesos, fins que un dia, quan va anar a visitar els seus pares al camp de refugiats, algú el va delatar i l'exèrcit el va detenir.

Llavors el van traslladar directament al centre d'interrogatoris d'Al Mascobiyyeh, a Jerusalem, l'antiga presó central construïda pel mandat britànic. Els palestins en diuen «l'escorxador» per la pràctica sistemàtica de la tortura des dels anys vuitanta. «Em van tancar en una habitació amb l'aire condicionat al màxim: el fred em travessava les cicatrius com si m'hi clavessin ganivets: de tant en tant venia un soldat i em tirava galledes d'aigua freda», recorda. Relata les diferents tècniques de tortura que li van aplicar, com la posició de la banana en què el detingut és estirat sobre el seient d'una cadira, de panxa enlaire, amb les mans i els peus lligats sota la cadira i el cap penjant durant hores. «Sabia que havia de bloquejar el cervell per no parlar, perquè el que busquen és una confessió que els permeti condemnar-te de per vida», deia. L'Omar no pot dir amb certesa quants dies va estar suportant palls i interrogatoris fins que el van passar a una cel·la. Després li van portar un company de presidi i l'Omar de seguida va sospitar que era un *Jaasus* [delator]. És habitual que els serveis d'intel·ligència israelians recorrin a extorsionar palestins perquè actuïn com a informadors. «Em va explicar tota una història, que ell disparava contra els israelians i que l'havien torturat i bla bla bla», però jo sabia que era mentida i no li vaig dir ni una paraula». Les tortures van continuar durant mesos, inclosos els 113 dies que es va passar en una cel·la d'aïllament. Quan finalment el van portar davant del Tribunal Militar, la seva mare va assistir al judici i no va ser capaç de reconèixer-lo entre tots els detinguts palestins.

La segona Intifada va ser menys popular i més militaritzada que la primera. Va ser enquadrada per diversos partits palestins, en lloc dels comitès populars que els havien desbordat el 1987, i a més es va fer mentre l'Autoritat Palestina reprimia la mobilització popular per complir els seus compromisos de coordinació de seguretat amb Israel. Alhora, Israel havia canviat la forma de l'ocupació per exposar menys els seus soldats. Va ser durant la segona Intifada que Israel va desenvolupar noves tècniques de guerra urbana inspirades en autors postmoderns. En lloc de moure's exposats pels estrets carrers de la Ciutat Vella de Nablús o del camp de refugiats de Jenín, els soldats obrien forats en murs i terrats de les cases palestines, i avançaven d'una casa a l'altra: la guerra urbana es reinventava amb les anomenades *tàctiques d'eixam*. Al mateix temps, les ciutats i els camps de refugiats es convertien en terrenys de guerra, amb caces i helicòpters de combat i excavadores que arrasaven carrers, centrals elèctriques, clavegueram i dipòsits d'aigua.

Les mateixes excavadores van entrar a les oficines governamentals de l'Autoritat Palestina, a la Mukata de Ramal·lah, on el president Arafat estava assetjat. Avui es poden visitar les dependències on Arafat va passar aquest setge: una sala de reunions, una petita cuina, un dormitori amb un llit senzill, un armari i dues habitacions annexes, la que tenia les lliteres on dormien els guardaespalles del president i una infermeria on el seu metge personal li vigilava la salut. Arafat, que tenia 75 anys, va emmalaltir i va ser traslladat a París, on va morir d'una hemorràgia cerebral massiva. L'equip d'investigadors suïssos que en va examinar les restes va trobar altes concentracions de poloni radioactiu, però va dir que els indicis no justificaven assegurar que havia estat enverinat. Un destí que el president palestí temia. Un jove palestí que va ser a la Mukata durant el setge, i que més tard es va refugiar a Sabadell, explica que un dia el president va

voler anar a dinar amb ell i els seus amics. Quan li van preguntar per què preferia el pa i les olives que ells estaven menjant si tenia un àpat més succulent a les seves dependències, Arafat els va deixar anar que potser el seu menjar era més senzill, però que segur que no estava enverinat.

El govern Sharon també va ordenar construir un mur de «separació» per aïllar Cisjordània del territori israelià, un mur que en realitat s'endinsava en el territori sota teòric control palestí, per annexonar *de facto* colònies, terres fèrtils i les zones riques en aigua de Cisjordània. En alguns trams el disseny és de blocs de formigó de fins a 8 metres d'alçada, amb torres de vigilància, i en d'altres té forma de doble tanca electrificada, amb una trinxera al mig: un traçat de 700 quilòmetres que deixen 50.000 palestins i moltes de les seves terres al costat israelià. Una barrera que separa famílies i pobles. Una de les localitats palestines més afectades per la construcció del mur va ser Qalqilya, a tocar de la frontera de 1967 entre Cisjordània i Israel. La ciutat va quedar del tot encerclada pel mur, els agricultors separats de les seves terres, les fonts d'aigua al costat israelià, els obrers sense poder anar a treballar a les fàbriques israelianes. Quan la vaig visitar el 2004, l'alcalde de la ciutat, Marouf Zahram, em deia: «Israel justifica el mur per raons de seguretat, però si algú es vol separar del seu veí no li aixeca una paret al mig de la cuina. El que Sharon vol és quedar-se la nostra terra i la nostra aigua i convertir les ciutats palestines en guetos empobrits». Tot i que la resolució de la Cort Internacional de Justícia de 2004 ordenava que s'havia de desmantellar, el mur continua dempeus i ara, ple de grafitis i pintades d'artistes de renom mundial i de joves anònims, ja forma part del paisatge urbà de Cisjordània.

La desconexió de Gaza i la victòria electoral de Hamas

El nou president palestí, Mahmud Abbas, que havia guanyat les eleccions de 2005, i el primer ministre israelià, Ariel Sharon, que havia format un govern d'unitat nacional amb els laboristes, van acabar reunint-se a la ciutat egípcia de Sharm al-Sheikh per signar un acord en què es comprometien a aturar la violència. També van pactar una amnistia per a 900 presos palestins de la qual es va beneficiar l'Omar, que finalment només va complir dos anys i mig de condemna, i l'exèrcit israelià es va tornar a retirar de les grans ciutats palestines. A l'estiu Sharon va ordenar una mesura molt polèmica entre les seves bases: desmantellar unilateralment les 21 colònies de la Franja de Gaza, perquè protegir-les resultava massa costós per a l'exèrcit. Israel va compensar els 8.000 colons que hi vivien amb una indemnització de 200.000 dòlars per persona, a més de reubicar-los. Unes quantes famílies es van enfrontar als soldats, que les van haver de desallotjar per la força. L'exèrcit va destruir els assentaments, i va deixar les terres contaminades amb fosfats o sense capa fèrtil, perquè no poguessin ser conreades.

Gaza es convertia en una reserva d'1,2 milions de palestins que a partir d'aquell moment podia ser bombardejada indiscriminadament. Sharon es desfeia d'un problema, s'enfundava el vestit de colom de la pau i transmetia la idea al món que ja havia cedit tot el que podia. Poc després, Israel va començar a imposar restriccions d'accés a la Franja i va erigir un mur de set metres d'alçada a Rafah, a la frontera amb Egipte, l'únic punt que la connectava amb la resta del món. Gaza va quedar engabiada.

En les eleccions legislatives de 2006 Hamas va saber capitalitzar la frustració dels palestins envers Fatah pel fracàs d'Oslo.

Es va presentar com si fos una força honesta contra la corrupció rampant de l'Autoritat, com un moviment unit amb una forta infraestructura social teixida durant dècades i que comptava amb candidats molt preparats. Per eliminar temors sobre la seva naturalesa islamista va cridar a «tots aquells que hagin patit la brutalitat sionista a unir-se a la lluita per l'alliberament», obrint els braços als cristians i reafirmant el paper central de les dones. I va presentar Fatah com un servidor d'Israel i dels Estats Units. Amb una participació del 77%, les eleccions van ser certificades per observadors internacionals, com l'expresident estatunidenc Jimmy Carter, que les va considerar un model de democràcia a la regió. Hamas va obtenir el 44,4 % dels vots i Fatah el 41,4 %.

Era sobretot un vot de protesta contra la corrupció i la ineficàcia de Fatah i contra l'ocupació, però Hamas ho va llegir com un renaixement polític: «És un cop a la desballestada realitat política nascuda de la derrota, la corrupció i l'acceptació de solucions polítiques menyspreables. Com si el poble palestí hagués tornat a néixer, és també un renaixement del projecte de resistència, del desenvolupament d'una societat de resistència, una sacsejada a les institucions», va dir un dels seus alts dirigents. Els islamistes propugnaven una altra forma de fer política, en aquest cas basada en la unitat per a la resistència: «Tot canviarà en la manera de relacionar-nos amb l'enemic sionista, perquè les velles formes de relació amb l'enemic no han donat cap benefici real. Només castells de sorra».

La victòria electoral de Hamas va agafar a contrapeu l'administració de George W. Bush. Els estrategues del Pentàgon es van posar a dissenyar un pla secret de formació i equipament per millorar les capacitats militars de Fatah pensant que podrien revertir el resultat electoral. Paral·lelament, el primer ministre en funcions israelià, Ehud Olmert [havia rellevat Sharon des-

prés que patís un vessament cerebral], va bloquejar la transferència dels impostos recaptats a l'Autoritat Palestina i els Estats Units van suspendre tota l'ajuda financera, de què depenia l'Autoritat Palestina per mantenir els seus 140.000 funcionaris i 58.000 policies. Si el líder de Hamas, Ismail Haniyeh, s'acabava convertint en el nou primer ministre palestí, tal com l'havien elegit, es trobaria les mans lligades.

Hamas es va mantenir ferm davant la pressió internacional i va reclamar que es respectés la voluntat popular. Tothom recordava el precedent a Algèria: els 100.000 morts en els «anys de plom» que va causar la guerra civil desencadenada per la il·legalització del Front Islàmic de Salvació (FIS) després que guanyessin la primera volta de les eleccions legislatives de 1991.

Tot i això, els dirigents de Hamas eren conscients que no podien governar els Territoris Palestins ells sols i van acceptar un govern d'unitat amb Fatah, que reconeixia els punts en què estaven d'acord: la creació d'un estat palestí al territori de 1967 amb capital a Jerusalem, cosa que trencava amb tota la tradició anterior dels islamistes, que sempre havien reivindicat recuperar tota la Palestina històrica. A més, el programa de govern ratificava la legitimitat de la resistència davant l'ocupació, el dret al retorn i la reforma de l'OAP, de la qual els islamistes continuaven exclosos. Finalment, es va formar el govern d'unitat amb el líder de Hamas, Ismail Haniyeh, com a primer ministre, que havia de conviure amb l'oficina presidencial de Fatah.

Els Estats Units, la UE, Rússia i l'ONU van exigir a Hamas que reconegués el dret a existir de l'Estat d'Israel, renunciés a la violència i es comprometés amb els acords d'Oslo, cosa que els islamistes no van fer. El líder de Hamas, Ismail Haniyeh, va patir un intent d'assassinat a Gaza i va denunciar com a instigador Mohammed Dahlan, un obscur membre de Fatah que es dedicava a temes de seguretat i tenia bones relacions amb els

Estats Units. Dahlan va replicar de manera provocadora que «assassinar Haniyeh és un honor que no puc reivindicar». Hamas va denunciar un intent de cop d'estat de Fatah i van començar els xocs fratricides, que van deixar centenars de palestins morts. El resultat va ser la divisió que ha durat fins avui: Hamas es va quedar el poder a Gaza i Fatah continuà, contra el mandat popular, governant Cisjordània. La jugada de «divideix i venceràs» de Sharon havia sortit bé: els palestins tenien dos governs sense haver aconseguit el seu estat.

El 2006 Israel es va empantanar en la invasió del sud del Líban, i va acabar derrotat davant de la milícia xiïta Hezbollah. Allà l'exèrcit israelià va desenvolupar la doctrina Dahiya, que està aplicant des del 8 d'octubre de 2023 a Gaza: una destrucció desproporcionada d'infraestructures civils per dissuadir l'enemic de futurs atacs. La doctrina pren el seu nom de Dahiya, els barris xiïtes del sud de Beirut, que el 2006 van ser totalment arrasats per l'aviació israeliana. En aquests barris relativament pobres tenia el seu bastió principal l'organització Hezbollah del clergue Hassan Nasrallah, un líder xiïta afiliat a l'Iran i que Teheran avalava generosament amb diners i armes per molestar Israel, que per la seva banda feia el mateix amb la República Islàmica. L'ideòleg d'aquesta doctrina és l'excap de l'estat major Gadi Eisenkot, que es va incorporar un mes després del 7 d'octubre al govern de Netanyahu. Ja el 2008 va advertir que el que havia passat a Dahiya el 2006 «li passarà a qualsevol poble des del qual es dispari contra Israel».

Gaza, una presó a cel obert

La Franja de Gaza i la seva gent van quedar sotmeses a un bloqueig per terra, mar i aire. Els cinc passos fronterers de Gaza

amb Israel van quedar tancats i també el pas de Rafah, a la frontera amb Egipte. Israel, amb la complicitat d'Egipte i la UE, segellaven la Franja. Tel-Aviv va reduir a la meitat el combustible que entrava a Gaza i va limitar les importacions d'aliments i subministraments mèdics al mínim de supervivència, i fins i tot l'activitat dels vaixells de pesca a sis milles nàutiques de la costa. El govern israelià va dir que el seu plantejament era «posar els palestins a dieta però no deixar-los morir de fam». Això va contribuir a convertir Gaza en una qüestió humanitària i no política. La lògica era senzilla: si els gazians patien, es rebel·larien contra el nou govern de Hamas, mentre que Israel i les grans potències privilegiarien el govern d'Abbas a Cisjordània, perquè quan esclatés la revolta l'Autoritat Palestina pogués tornar a controlar Gaza.

Israel ja no tenia presència militar directa a l'interior de Gaza, però, lluny d'alliberar-se, la Franja es va convertir en una presó a cel obert governada per unes autoritats elegides democràticament que van ser demonitzades a Europa i els Estats Units. Els gazians van ser sotmesos a un càstig col·lectiu, mentre que, a Cisjordània, Abbas no convocaria mai noves eleccions després d'haver-les perdut i continuaria pagant els salaris dels funcionaris de Gaza, els quals va cridar a boicotejar el nou govern i a no presentar-se als seus llocs de treball. Abbas va situar com a primer ministre a Cisjordània Salam Fayyad, un tecnòcrata que havia estat economista al Banc Mundial.

El bloqueig ofegava la vida a Gaza. Faltaven materials de construcció, medicaments, aigua i electricitat. Per falta de combustible, les centrals elèctriques només podien subministrar tres o quatre hores de llum al dia. Quan vaig visitar la Franja amb una delegació de sindicalistes catalans organitzada per Lluita Internacionalista per participar en la manifestació de l'1 de maig de 2007 amb els sindicats locals, la gent a Gaza es posava el

despertador d'acord amb l'horari anunciat de subministrament per carregar bateries o fer funcionar les bombes per omplir els dipòsits d'aigua de casa. Vam visitar un poble que havia quedat inundat pel trencament d'una presa d'aigües residuals que va deixar sis morts i una fàbrica de gelats que havia hagut d'abaixar la persiana. A l'hospital d'Al-Shifa faltaven medicines i equipaments, i milers de pacients, com per exemple els oncològics, depenien del permís d'Israel per poder viatjar a Cisjordània, Jordània o Israel per rebre tractament mèdic.

Hamas va imposar el seu domini absolut sobre Gaza. Com va documentar un informe del Centre Palestí de Drets humans a Gaza, van atacar periodistes, van imposar el control policial dels espais públics, van detenir sindicalistes i van cometre abusos i tortures a les seves presons. També van desarticular bandes mafioses de narcotràfic i especuladors, i van començar a «vigilar el comportament indecent», com ara la venda d'alcohol. Alhora van acabar amb les petites ramificacions d'Al-Qaeda i grups salafistes radicals que intentaven establir-se a Gaza. Hamas no va aplicar mai la xaria i va optar, en canvi, per defensar els valors conservadors i impulsar una islamització lenta i orgànica de la gent de la Franja. També va permetre que la resta de faccions palestines dins de Gaza conservessin les seves armes, en un gest clar per protegir la resistència armada. Les dècades d'experiència del moviment en la gestió d'un sistema de beneficència social li van resultar útils per a una gestió governamental que era molt difícil sota el bloqueig. Es va establir un règim totalitari en què, igual que feia l'Autoritat Palestina a Cisjordània, les faccions opositores van quedar marginades.

En la nova situació, la majoria de les famílies van caure en la dependència de l'ajuda alimentària de les ONG, amb un índex d'atur de més del 80 %. Així va sorgir l'economia dels túnels.

Durant mil·lennis, Rafah havia estat un punt de parada de les caravanes comercials entre Àfrica i Àsia. Ni la creació de l'Estat d'Israel el 1948 ni l'ocupació dels territoris palestins de 1967 van acabar amb el comerç a la zona. Quan el 1981, després de firmar la pau entre Egipte i Israel, es va marcar la frontera comuna, la ciutat de Rafah va quedar dividida entre tots dos països. El primer túnel el van excavar dos anys després uns clans beduïns. Per no ser detectats, els habitants de Gaza excavaven túnels des dels soterranis de casa seva, sobretot al centre de la frontera, on el terreny és més tou. Els túnels sortien a la superfície a l'altre costat, sovint en una casa, un bosc o el galliner d'un familiar.

Pels túnels hi passaven formatge fresc, materials de construcció, drogues i armes per a la resistència, sobretot durant la segona Intifada, i es feien cada cop més llargs i més profunds. Segons Nicolas Pelham, de *The Economist*, el tràfic a través dels túnels, que es regulava des d'una mena de duana a la frontera, reportava a Hamas uns ingressos mensuals de 36 milions de dòlars. Els túnels van proliferar i es van modernitzar fins que van permetre el pas de cotxes sencers que arribaven des de Líbia. Alhora, la competència entre els operadors dels túnels va fer caure els preus (de 50 dòlars el quilo de material transportat fins a 5 dòlars) i es van fer assequibles per als comerciants.

Els túnels es van convertir en el pulmó que feia respirar l'economia de Gaza, que va a passar a dependre més dels líders de Hamas que de la petita burgesia comerciant. Hamas també va denunciar que el règim egipci de Hosni Mubarak contribuïa a l'ofegament de Gaza, i el gener de 2008 va volar la frontera de Rafah en 17 punts: 700.000 palestins van sortir a Egipte a buscar aliments, combustible i medicines. Dues setmanes després Egipte havia obligat tots els palestins a tornar i havia reforçat la seguretat a la frontera, però la imatge de Hamas quedava reforçada davant Abbas i les seves «polítiques de fam».

Mentre la branca política de Hamas maldava per mantenir el govern de Gaza, el braç militar intentava millorar el seu precari armament. Des de la segona Intifada els islamistes havien desenvolupat la fabricació de coets, que de manera no gaire original van anomenar Qassam, com les seves brigades. Alguns articles a la premsa europea i estatunidenca s'hi refereixen incorrectament com a míssils, però en realitat no tenen cap sistema de guia. Els primers models, fabricats el 2000, tenien un abast d'entre tres i quatre quilòmetres, i la gent corria esfereïda quan hi havia llançaments, perquè tots impactaven dins la Franja. La primera ciutat israeliana que va rebre un impacte va ser Sderot, el març de 2002.

Hamas també va recórrer als túnels per poder establir un sistema de fabricació d'armament més o menys estable dins de Gaza, a més d'apropiar-se de les armes de l'Autoritat Palestina que havien quedat a la Franja i de reciclar les bombes israelianes no detonades. Amb aquesta doble funció econòmica i d'abastiment d'armes, l'excavació de túnels es va accelerar fins que es va construir una xarxa de més de 1.500 passadissos subterranis (molts treballadors van morir en el procés perquè les estructures s'esfondraven).

En aquestes condicions de bloqueig, la població de Gaza va passar per quatre grans atacs militars israelians en només 13 anys: el 2008-2009, el 2012, el 2014 i el 2021. Era una destrucció per acumulació. La mort, les amputacions i les malalties, el bombardeig de les cases i els camps de conreu, la desaparició de la indústria i les infraestructures d'aigua i d'electricitat... Cada nova agressió començava abans que Gaza s'hagués pogut recuperar de l'anterior. Una capa de trauma es dipositava sobre l'altra. No oblidaré la mirada de Nama Taoufik, d'onze anys, que em va rebre al que quedava de casa seva, on un bombardeig israelià va matar mentre dormien la seva mare, el seu pare i el

seu germà de dos anys el 2014. Només van sobreviure ella i el seu germà gran, l'Ihab, de 20 anys, que va quedar paraplàgic. La nena em deia que no volia ser infermera com la seva mare: «No vull tornar mai més a un hospital, vull ser advocada per portar els assassins de la meua família davant el Tribunal de la Haia». Des que van començar els atacs de l'any passat, no he pogut tornar a localitzar la Nama, que si encara fos viva ara tindria 24 anys, ni saber si va arribar a graduar-se o si conserva un bri d'esperança en els tribunals internacionals.

En aquesta situació, es va arribar a les protestes de 2018, que es repetien cada divendres, amb milers de palestins de Gaza que s'acostaven a la tanca de separació per reclamar el seu dret al retorn com a refugiats. Es van establir set acampades davant de la frontera amb famílies senceres, en una mobilització popular que no va ser impulsada per Hamas. Els islamistes van acabar donant-hi un tímid suport, conscients que la protesta qüestionava també la seva gestió del conflicte. La resposta israeliana a l'anomenada Gran Marxa pel Retorn va ser enviar francotiradors a disparar bales reals, bales de goma i gasos lacrimògens contra els manifestants desarmats: 312 palestins van ser assassinats (inclosos 56 menors d'edat) i més de 9.000 van resultar ferits en un any i mig de protestes. L'ofec econòmic es va intensificar fins al punt que aquell mateix any António Guterres, secretari general de l'ONU, va assegurar que la Franja de Gaza seria «inhabitable» el 2020 si no s'aixecava el bloqueig israelià.